

Nagyértékű falképek egy erdélyi templomban.

A városunktól néhány kilométerre fekvő egyik magyar község templomának javítási munkálatai közben igen értékesnek látszó falfestmények kerültek napvilágra. A százados mészréteg alól körülményes munkával feltárt s részben meg is rongálódott festményekről eddig csak annyit lehetett valószínűséggel megállapítani, hogy 1380 és 1480 között készültek s a kép festője teljes bizonyossággal a délolaszországi iskola híve volt. Az új leletről eddig csak hírlapi értesítések jelentek meg. A forma és a festékanyag elemzését most végzik a hozzáértő műtörténészek, hogy pontosan meghatározzák a festmények származási idejét és mesterét. Annyi azonban már is látható, hogy igen értékes emlékekkel gyarapodott a magyar műtörténet.

Magyar tárgyú előadások Jorga szabadegyetemén.

A Ploestitől 60 kilométerre egy kies völgyben fekvő Valenii de Munte a magyarság előtt is jól ismert a nyaranként július 15-től augusztus 15-ig működő szabadegyeteméről, amelyet *Jorga Miklós* még 1908-ban alapított. Romániának egyetlen ilyenmű intézménye, ahol minden évben a román szellemi és politikai élet kiválóságai tartanak előadásokat a legkülönbözőbb tárgyakról. A hallgatóság sorában a magyarok is tekintélyes számmal foglalnak helyet. Rövid idő alatt két okból is rokonszenves lett előttünk ez a nyári egyetem. Jorgának az előadásából mindig a kisebbségek megbecsülése és kulturális elismerése hangzik ki, s más előadók is ritkán tévednek a kisebbségek érzékenységét

bántó terekre. Azután közel hozza az egyetemet hozzánk a tárgysorozata, amely mindig tartalmaz magyar tárgyú előadásokat is. Jorga meghívására *Dr. Bitay Árpád*, ki a magyar-román művelődési kapcsolatoknak legalaposabb szakértője, az idén már a tizenharmadik alkalommal tartott előadásokat Valenii de Munteban. Minden évben a magyar irodalom és művelődés időszerű kérdéseit fejtegeti a nagyszámu román értelmiség előtt. Az idén II. Rákóczi Ferencről beszélt halálának kétszázadik, és a XVIII. századi magyar irodalom franciás irányához tartozó Báróczi Sándorról születésének kétszázadik évfordulója alkalmából. Ezenkívül Mórus Tamásról, továbbá a középkori magyar irodalomról beszélt, majd több egészen ismeretlen román-magyar történelmi és művelődési kapcsolatot tárt fel a hallgatóság nagy érdeklődésétől és elismerésétől kísérve. Kétkedni sem lehet, hogy Bitay Árpádnak ez a kitartó tevékenysége a magyar szellemi élet ismeretét és megbecsülését terjeszti a románság körében. Rajta kívül egyik román orvos-előadó meleg elismeréssel emlékezett meg a romániaiánál jóval fejlettebb magyarországi „puericultura“-ról, egy másik előadó, Todor P. Avram akadémiai könyvtáros pedig a Barcsay Ábrahám román tárgyú verseit ismertette. Az idei szabadegyetemnek 400 hallgatója volt, köztük körülbelül 40 magyar és 20 német.

A székely rovásírás legrégebbi abécéje.

Jakubovich Emil, a régi oklevelek legkitünőbb ismerője és a rovásírás legalaposabb szakértője, nemrégiben tanulmányt írt a székely rovásírás legrégebbi abécéjéről. Tanulmányában a nikolsburgi rovásabécét, a miskolci

Csulyak István két rovásábécéjét s a Telegdi Miklós Rudimentájának 1671-ből származó másolataiban fennmaradt rovásírásos ábécéjét ismerteti. Mindezek a rovásírásos ábécék jelentékenyen gazdagítják a székely rovásírásra vonatkozó írástörténeti ismereteinket, s megerősítenek bennünket abban a meggyőződésünkben, amit harminc évvel ezelőtt a tudósok még kétségbevittek, hogy a magyarságnak, különösen az erdélyi székely lakosságnak volt külön magyar írása. Ezt az írást őseink távol keleti hazájukból hozták magukkal, a vándorlásaik során is megtartották, sőt az új hazában a latinbetűs írás elfogadása után sem felejtették el.

Értékes műtörténeti emlékek egy székelyföldi templomban.

A csíki ugynevezett „Nagykászon“, amely három községet egyesít magában, római katolikus gotikus templomának a hajóját, amely annak idején a kereszténység első idejéből származó ősi templom helyén épült, ez év nyarán kibővítés céljából lebontotta, s az idők folyamán megszaprodott hívek számára egy tágas hármashajós építésébe kezdett. A munkálatok közben értékes művelődéstörténeti és műtörténeti emlékek kerültek felszínre. A boltozat lebontásakor Ádám és Évának egy XV. századból származó secco-képe tűnt elő, továbbá egy gótikus festett folyódísz a fal felső peremén. A fal alsó részén freskótöredék, egy ló lába, vált láthatóvá. Valószínűleg egy elpusztult Szent László-képciklus maradványa. A XV. századból származó szögletes szentély, mint a nyugati műveltségnek egyik fontos keleti határemléke, változatlanul megmaradt. A sokszoros vakolat és mészkő alól több értékes följegyzés került napvilágra. A legkorábbi közülök 1466-ból való, a legkésőbbi pedig, amely szénnel van a falra írva és János pap halálát tudatja, 1585-ből van keltezve. Az oltár mögött a me-

szelés rétegébe bekarcolva két székely rovásírás-emlék került elő. Ugyanott egy édesdeden alvó, kövér férfi megkapó kifejezésű karrikaturáját, kétségkívül a legelső magyar karrikaturát, hámoztta ki a kutatás. Legértékesebb műtörténeti emléke e templomnak a Szent István-korabeli kőkeresztelőkút. A kereszténységünk első korszakának egyik legszebb emléke ez, amely egy tartóban levő tojásdad edényt ábrázol, a tartó pedig párnaszerű puhasággal kiképzett két kőlapon nyugszik. Érdekes nevezetessége ennek a templomnak András Mihály papnak a mumiája. Az életében mindig beteges papnak a holtteste — kétszáz évvel ezelőtt temették el a templom kriptájában — teljes épségben maradt meg. Ezek a leletek, melyeknek a felderítésében K. Sebestyén József műtörténész működött közre, sejtetik, hogy a Székelyföld ősi templomaiban még sok nagybecsű történeti emlék rejtőzhetik.

A felvidéki magyarság könyvtermelése.

A prágai Bibliografiai Központ most tette közzé a tíz évi (1921—1932) könyvtermelésének adatait. E szerint Csehszlovákia könyvtermelése tíz esztendő alatt 5000-ról 8140-re, tehát csaknem a kétszeresére emelkedett. Ebben a termelésben a magyarságnak nagyon szerény része van: 1921-ben 97, tíz év múlva 1932-ben pedig 195 magyar könyv jelent meg. Ez az összes könyveknek csak a 2,4%-át teszi, holott a magyarság száma 5—7% között van. Másutt is ilyen eltolódás látható. Az 1932-ben kiadott 789 tót könyv az összes könyveknek 9,7%-a, bár a többség az államban 16%-ot képvisel. Az is érdekes, hogy a rutén könyvek száma apadt, az orosz és az ukrán nyelvűeké emelkedett. Magyarból cseh nyelvre 5, szlovákra 1 könyvet fordítottak, viszont magyar nyelvre 10 cseh könyvet ültettek át. Ez az első számbeli értesülésünk a felvidéki magyar könyvtermelésről.

Steppe-kiállítás.

Az egész világon magában álló, ritka értékű és összetételű kiállítást rendezett az elmúlt hetekben Budapesten a Magyar Történelmi Múzeum. Régtől fogva tudott dolog, a külföldi tudományosság is megállapította, hogy Magyarország az archeológiai csodák hazája. Egyetlen területen sem került felszínre annyi értékes és érdekes lelet, pár centiméternyi fibula s nagyobb méretű bronz-, arany- és ezüstmunka, mint Magyarországon. Ennek pedig az a magyarázata, hogy Magyarország volt az utolsó hely Európában, ahová eljutott az ázsiai népek úgynevezett steppe-kultúrája, amely valahol a kínai nagy falnál kezdett Nyugat felé símulni s a turkesztáni területeken, a Bajkál-tón, majd a Kaukázus meredek falain lefutva, a Kárpátokon keresztül ereszkedett le és állt meg a magyar puszta, ahol a Nyugat- és Észak-Európából kiinduló különféle germán áramlatokkal egybetalálkozott és velük jellegzetesen kereszteződött. A kiállítás, amelyet *gróf Zichy István*, a magyarság őstörténetének kiváló kutatója, hívott életre, rendkívül szemléletes módon mutatja be, hogy a nagy népvándorlás különböző népei miképpen érték el Magyarországot, s mi mindent hagytak ott, hogy évezredek múlva a régészek kutatása vagy a jószerecse felszínre dobja őket. A kiállítás, amelynek a készlete a fővárosi és a vidéki múzeumokból hordatott össze, a szkitha emlékeket, a nyugati kelta, a szarmata és jazyg, a keleti gót és a hún, az avar és a honfoglaló magyarság kultúráját szemléletesi olyan rendkívüli gazdag anyaggal, amilyen a világon sehol együtt nem található. A népvándorlás korának a világon egyedülálló gyűjteményét a magyar tudomány a külföldi körök nagy érdeklődése mellett mutatta be. A kiállításból két fontos tanulság szűrődött le. Egyik az, hogy nemcsak 1500 év alatt, a szkitháktól a honfoglaló magyarokig, nem változott a pusztá kul-

túrája, de azóta sem. A mai alföldi pásztorzeke szabása teljesen azonos a turkesztáni ujjassal, a mai kirgiz-jurta pedig éppen olyan, mint a honfoglaló magyarok, avarok és húnok sátra. A ma is megfújható avar ketős síp, ez a páratlan muzeális darab, semmiben sem különbözik a mai pásztorsípoktól, és a pusztá lovainak felszerelése szintén alig változott az elmúlt kétezer esztendő alatt. A másik tanulsága a kiállításnak az, hogy az ősmagyarok kultúrája ugyanazon a színvonalon állott, mint a népvándorlás korának többi népeié. Ezt eddig is gondoltuk, most szemtől szemben bebizonyítva láttuk.

Új magyar folyóiratok.

Erdélyben a régi folyóiratok is alig tengődnek, s valószínűleg még hosszú idő telik el, amíg időszerű törekvések új megnyilatkozásokat keresnek és találnak. Annál örövendesebben szaporodnak Magyarországon az új folyóiratok, amelyek a régiébe már be nem férő friss elindulásokat jelentenek. Természetesen ezek hozzánk nem jutnak el, ezért legalább a híruket közvetítjük olvasóinkhoz. Nagy föltűnést keltett ez év elején a *Vigilia*, amelyet az ifjú katolikusok három vezére, Aradi Zsolt, Balla Borisz és Possonyi László jelentet meg negyedévenként 160 lap terjedelemben. A nagy áttekintésű folyóiratnak az a célja, hogy a magyar katolikus-ságot bekapcsolja a külföldi nagy megújulás egyre erősebben ostromló áramlatába. Nem kevésbé komoly, bár egészen más természetű vállalkozás a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának évente tízszer megjelenő folyóirata, *A színpad*, Hont Ferenc szerkesztésében. A dráma mai elsőkélyesedése ellen veszi fel a küzdelmet, s azt akarja, hogy az írók ne könnyed meséket tálaljanak a közönség elé, amikor főbenjáró kérdések gyötörnek bennünket. Kastner Jenő pécsi egyetemi tanár szintén évi tíz számra tervezett tudományos szemlét indított meg *Pannonia* címen. Jel-

lege a Dunátúlhoz tapad s nyelvészet, történelem, bölcsélet földrajz, művészettörténet kerül szoba az első megjelent füzetében. Gál István tudományos folyóirata, az *Apolló*, a huszas nemzedék fiatal gárdáját egyesíti s a magyarság közép-európai hivatását kutatja a humanista kultúra, az irodalomtörténet, a zene és a képzőművészet terén. Lambrecht Kálmán természettudományi közlönye, a *Büvár*, a kép és a szó erejével igyekszik a legszélesebb rétegek érdeklődését felkelteni a természettudományok iránt. Kezdeményezésben tehát nincs hiány, a bőség sem árt, mert hiszen a verseny és a sokféleség már magában véve is erőt és gazdagodást jelent.

Helytörténelmi Társulatok.

Magyarországon a vidéki történetírók elhatározták, hogy városonként és megyénként történelmi társulatokat szerveznek. Mindenik társulat évkönyvet ad ki, amelyben évről-évre közli az egyes városok és megyék történetének újabban feltárt részleteit. A Társulatok tagjai egyrészt történet- és földrajztanárokból, tanítókból, másrészt a történelmet kedvelő érdeklődőkből munkaszervezeteket létesítenek, amelyekben mindenki a sajátos képzettségének és érdeklődésének megfelelő területen dolgozik. A 25 vármegyei, 11 törvényhatósági és 45 megyei város Helytörténelmi Társulatai most vannak alakulóban, s a terv szerint már karácsonykor nagygyűlésre gyűlnek össze valamelyik vidéki városban a helytörténelem módszeres kérdéseinek a megbeszélésére.

Ötven éves a transzformátor.

Az energiagazdálkodás egyik legfontosabb találmánya a most ötven éves transzformátor, amelynek a felfedezése három magyar mérnök, *Zipernovszky, Déri, Bláthy*, és a Ganzgyár dicsősége. Abban az időben a villamosság és dinamógép, az iv- és

az izzólámpa voltak a csodálat tárgyai, éppen úgy, mint nekünk néhány évvel ezelőtt még a rádió. Nagyobb városokban egy-egy teret, épületcsoportot, sőt Amerikában egyes városrészeket világítottak meg villannyal. A nagyobb városok teljes villamosítását azonban még nem tudták megoldani, e nélkül pedig a villamosság nem tudta felvenni a versenyt leg-erősebb ellenfelével, a gázvilágítással. Azt már tudták, hogy a dinamógép feszültségének növeléséhez kell folyamodni, mert annak megnövelésével négyzetes arányban csökken az áram vezetéséhez szükséges rézvezeték keresztmetszete. Nagyobb feszültségű gépek gyártásában nem is mutatkozott súlyosabb nehézség, azonban a világító lámpák csak 60–100 Volt feszültségűek voltak. Mivel sokan belátták, hogy egyenárammal nagy kiterjedésű területek világításának a kérdése nem oldható meg, a váltakozóáram felé fordult a figyelem és Faraday fölfedezésére támaszkodva, a nagyfeszültségű indukciós készülékek segítségével akarták azt a lámpafeszültségnek megfelelő részekre osztani. Ezeknek a kísérleteknek az volt azonban a közös hibája, hogy az errevaló készülékeket sorban kapcsolták, így azok nem voltak egymástól függetleníthetők, a lámpák tehát nem égtek egyenletes fényerősséggel, sőt éppen ellenkezőleg a drága izzólámpák igen gyakran kiégtek. A magyar mérnökök találmányának a lényege ezzel szemben az volt, hogy az általuk feltalált készüléket a nagyfeszültségű áramkörben nem sorosan, hanem a két áramvezetőhöz párhuzamosan kapcsolták, továbbá a készülékeiket zárt vasmaggal készítették. Készüléküket, amely a kérdést egy csapásra megoldotta, transzformátornak nevezték, és ez a név az egész világon általánosan elterjedt. A találmány óriási jelentőségét a gyors elterjedésén kívül a mai nélkülözhetlensége bizonyítja legjobban. Az első transzformátorok legnagyobb teljesítménye kb. 7.5 KW

nagyságu volt, ma már 50.000 KW teljesítményű transzformátorokkal is találkozunk. A feltalálók közül Bláthy dolgozott legtöbbet a transzformátor tökéletesítésén. A nagy transzformátor különös nehézségeit jórésben az ő lángelméje oldotta meg. Megemlékezni a magyar tudásnak erről a dicsőségéről az energia-gazdálkodásnak óriási lendületet adó készülék feltalálásának félszázados fordulóján, — hálás kötelességünk.

Megtalálták az első őseurópai cölöpfalut.

A posnani egyetem tudományos kutató bizottsága a Biskupin-tó egyik félszigetén több mint 25 évszázados cölöpfalu nyomaira bukkant. Ez az első Európában fölfedezett cölöpfalu s az úgynevezett Lausitzi műveltség korából származik. A falu, mely az ingoványon épült, mintegy 15, cölöpökön nyugvó faházból áll. Az egész helységet kerítés veszi körül, védelmül az ellenség ellen, és három sorban elhelyezett, ferdén a talajba mélyesztett cölöpök álltak ellen vihar idején a tó hullámainak. A kutatók az ásátások során igen sok érdekes, a Krisztus előtt VII. századbeli fából és esontból készült tárgyat találtak, valamint gabonaszemeket, kendert és mogyorót. A cölöpfalu feltárása folyamatban van.

Csökken a könyvtermelés.

A könyv kezd népszerűtlenné válni. Jellemzően mutat erre az amerikai könyvkereskedők országos szervezetének hivatalos statisztikája, amelyből az derül ki, hogy 1929-ben még 235 millió könyvet adtak el az Egyesült Államokban s ez a szám 1934-ben 154 millióra esett vissza. A csökkenést nem egyedül a gazdasági válság okozza. A könyvkiadók szövetsége beható statisztikai vizsgálat alapján kutatta a könyvvásárlás csökkenésének az okait, és úgy találta, hogy a könyveket azért nem vásárolják, mert az emberek a nem elsőrangú

életszükségletre kiadott pénzüket gépkocsira, rádióra és testedzésre költik. Pontos kérdőívekkel megvizsgálták száz olyan családot, akik a Ford-művek szolgálatában álltak s az évi átlagos jövedelmük meghaladta a 2000 dollárt. A száz család közül 47-nek volt gépkocsija, 45-nek grammofonja és 36-nak rádiója. Könyvet mindössze csak 7 család vásárolt, mégpedig összesen 20 kötetet egy egész esztendőben. Különbösen arról értesülünk, hogy útban van a „könyvpótló“ készülék. Angliában az egyik műszaki gyár olyan fonográf-lemezeket készített, amelyekre tudományos fejtegetéseket, színdarabokat, elbeszéléseket, regényeket vesznek föl. A készülék olyan lassan forgatja a lemezeket, hogy a szavak tisztán, érthetően hangzanak. A „beszélő könyv“-et bizonyára a világtalanok fogják a legnagyobb örömmel üdvözölni.

A talaj elektromos fűtése.

Tudvalevő, hogy a talaj elektromos fűtése fokozza a beültetett növények fejlődését. Az „Electricité pour Tous“ című francia folyóirat érdekes kísérleti eredményekről tudósít. A fűtött talajban az uborka 16 nappal előbb érett meg, mint a fűtetlenben, s a termés kétszer olyan súlyos lett, mint a közönséges területen termetté. Az elektromos fűtőberendezés a kísérleti területen 2500 frankba, az áramszolgáltatás 1000 frankba került. A vonalhálózat élettartama 5–6 esztendő. Így tehát egy évre a költség 1500 frank. A termett uborkát 7500 frankért adták el, míg a hasonló, de nem fűtött terület terméséért csak 3500 frankot vettek be, a tiszta nyereség tehát 2250 frank. A folyóirat ebből arra következtet, hogy az aránylag magas költség ellenére a talaj elektromos fűtése kifizeti magát, s ez egyúttal határtalan lehetőséget nyújt az elektromos ipar számára. Mi történik azonban, kérdezhetné valaki, ha minden konyhakert talaját fűteni fogják?

A XV. nemzetközi élettani kongresszus.

Az 1932-ben Rómában ülésező utolsó Nemzetközi Élettani Kongresszus egyhangu határozata értelmében a XV. öszejevetelüket a világ élettani tudósai a nyáron Leningrád-Moszkvában tartották meg. Ez a választás két szempontból esett Oroszországra. A világ leghíresebb élettani tudósa, Pavlov, ki a „feltételes reflexek“ tanával új utakat nyitott az élettan és a gyógyászat fejlődésében, az idén töltötte be életének 85-ik esztendejét, s ez alkalommal a mindenünnen összesereglett tanítványai hálájukat és hódolatukat akarták előtte kifejezni. Másrészt az vitte a Nemzetközi Kongresszust Moszkvába, hogy közvetlenül lássa az orosz élettani tudomány és intézmények fejlettségét. Az élettan kísérleti tudomány, e kísérletek pedig óriási költségeket, gépeket könyveket stb. igényelnek. Ez az oka, hogy az élettan fejlettsége a különböző országokban egyenes arányban áll az illető államtól rendelkezésre bocsátott anyagi eszközökkel. Ezen a kongresszuson tünt ki, hogy az élettan mai rohamos fejlődésében az első helyet a Szovjet, a másodikat az Egyesült Államok és a harmadikat Japán tartja. A Szovjet azt állítja magáról, hogy ma többet áldoz a tudomány fejlesztésére, mint bármely más állam a világon. Csakugyan letagadhatatlan, hogy Pavlov személyes irányítása mellett ma 380 hatalmas méretű élettani intézet működik a Szovjetunió területén. A kongresszuson a világ minden részéről 1400 külföldi és 480 orosz szak tudós gyűlt össze és 486 előadás hangzott el. A kongresszus legfőbb eredménye annak a fölismerése volt, hogy az élettan, valamint az emberorvoslásban szakemberei közösen vitassák meg a határkérdéseket, mert vég-eredményben az élettannak is legfőbb hivatása, hogy az orvosokat segítse a testi és lelki betegségek okozta szenvedések ellen folytatott harcban.

Hargita-kutatás.

A Székely Nemzeti Múzeum értékes tudományos tevékenységet indított meg a múlt évben, amikor a Székelyföldnek, mégpedig elsősorban a Hargitának rendszeres tudományos felkutatását tűzte ki céljául. A tavaly megkezdett munkát az idei nyáron eredményesen folytatta *Dr. Szádeczky K. Gyula* ny. egyetemi tanár, főgeológus vezetésével mintegy húsz tagból álló tudós társaság 12 napon át kutatta és dolgozta fel a Hargitának az Erdővidéktől a Szent Anna-óig terjedő déli részét. A terület természetete szerint a tudományos munka célja a földtani adatok megfigyelésére, a képződmények határainak térképezésére és múzeumi anyag gyűjtésére irányult. A minden tekintetben értékes anyag mellett a vidéket is jellemző rengeteg borvíz nyújtott bő teret a kutatásra, amelyeknek helyeivel egyúttal igen fontos földtani alakulatok változását lehetett felismerni. Az erdélyi magyar szakemberek legkiválóbbjai szakok szerint vették rendszeres munkába a Hargitát, ami tudományos és gyakorlati szempontból egyaránt várakozáson fölül sikerült, főképen a déli Hargita geológiai térképének a tökéletesítésében s újabb vizsgálatra méltó ásványi anyagok gyűjtésében. Szép példája ez a közös munkának, amelyhez *dr. Balogh Ernő, Bánjai János, Török Zoltán* geológusok, *Szabó József, László Kálmán, Bende Vilmos* botanikusok és *József János* zoológus csatlakoztak. A tudományos munkának főképen a gyakorlati részébe bevonta a társaság a fiatalabb nemzedéket is, ami az érdeklődéskeltés és az utánpótlás szempontjából volt igen bölcs eljárás. A vidéki jóakarók pedig, akik a munkában a társaságot támogatták, igen értékes tanácsokat kaptak különböző kitermelési kérdésekben, úgyhogy a tudományos munka bizonyos gazdasági jelentőséget is nyert. Örömmel és elismeréssel üdvözljük a Székely Nemzeti Múzeumnak ezt a szerencsés kezdeményezését.